

»LEGRADSKA I MEĐIMURSKA KAPETANIJA« - DODACI VOJNOJ SLUŽBI NIKOLE VII. ZRINSKOG

»CAPTAINCY OF LEGRAD AND MEĐIMURJE« - ADDITIONS TO MILITARY SERVICE OF NIKOLA VII. ZRINSKI

Ferenc VÉGH

Sveučilište u Pečuhu

Institut za povijest

H-7624 Pécs, Rókus u. 2.

vegh.ferenc@pte.hu

Primljeno/Received: 5. 10. 2017.

Prihvaćeno/Accepted: 7. 12. 2017.

Izvorni znanstveni rad

Original scientific paper

UDK/UDC: 355.31(497.524Medimurje)“16”

929Zrinski

SAŽETAK

Sredinom 17. stoljeća, nakon što Kaniža pada u turske ruke (1600.), Nikola VII. Zrinski (1620.-1664.) i njegov mlađi brat Petar (1621.-1671.), suvlasnici Čakovečkog vlastelinstva pod čiju upravu spada gotovo cijelo Međimurje, organiziraju zaštitnu zonu na novonastalim krajinama. »Pjesnik i vojskovođa« od 1638. skupa sa svojim bratom, a između 1649. i 1664. sam upravlja obranom teritorija između Drave i Mure; nakon njegove smrti ovu zadaću preuzima njegov brat Petar. Braća Zrinski osim svoje mnogobrojne privatne vojske, kao »kapetani Legrada i Međimurja«, na teritoriju između dvije rijeke zapovijedaju i garnizonima koji su održavani od strane Habsburškog vladara. Ovako nastaje zasebna obrambena zona u okviru krajine koja je bila »stavljena protiv Kaniže«, slična natkapetanijama slavonsko-petrinjskog i hrvatsko-primorskog generalata. Primarni izvori koje koristimo za ovaj studij trebaju dokazati da su Legradska i Međimurska kapetanija izvorno bile dvije odvojene organizacijske jedinice, koje su zbog učinkovitijeg upravljanja spale pod upravu jednog kapetana, i počinju se nasljeđivati u obitelji Zrinski. Pošto Nikola VII. Zrinski nakon što dobija titulu bana, zapovijeda i krajiškim utverdama na obali Kupe, kao i garnizonima Szécsisziget i Novi Zrin koji se nalazili sjeverno od Mure, početkom 1660-ih godina upravlja ljudstvom koje broji gotovo dvije tisuće kraljevskih vojnika.

Ključne riječi: Međimurje, Legrad, Nikola Zrinski, Petar Zrinski, Legradska i Međimurska kapetanija, rani novi vijek

Key words: Međimurje, Legrad, Nikola Zrinski, Petar Zrinski, Captaincy of Legrad and Međimurje, early Modern Age

Hrvatska i Slavonija su ostale u kršćanskim rukama, i njena do 17. stoljeća sve više ujedinjena područja (»ostaci ostataka«) su od Otomanskih provala branile hrvatsko-primorske i slavonsko-petrinjske krajine (*Grenzgeneralat*), koordinirane od strane Unutarnjeg-austrijskog Ratnoga vijeća iz Graca.¹ Manje poznata činjenica je, međutim, da su utvrde na području između Drave i Mure, koje su također bile izložene čestim neprijateljskim napadima, bile dio jedne (zasebne) krajiške natkapetanije. »Generalat stavljen protiv Kaniže« – nakon 1690. poznatiji kao Kaniški – pod upravom Dvorskog ratnog vijeća iz Beča, sredinom 17. stoljeća imao je u nizu oko 20 krajiških utvrda, koje su se sastojale od četiri neovisne taktičke jedinice.² U okviru ovog obrambenog sustava koje se prostiralo između Blatnog

¹ Kaser, 1997. 102-118., 164-175.

² Od najistaknutijih novijih radova o generalatu su Czigány, 2013. 67-90.; Tóth, 2013. 38-46.; Végh, 2010. 13-28.; Kelenik, 2005. 311-357.; Isti, 1995. 5-51.

jezera i Drave – od juga ka sjeveru – zasebnu zonu je činilo Međimurje, koje se do uhićenja Petra Zrinskog (1670.) isključivo nalazilo pod upravom ove hrvatsko-mađarske plemićke obitelji.³ Grofovska obitelj je u ovom razdoblju po nasljednom pravu izvršavala dužnosti zapovjednika garnizona; točnije kraljevskih trupa koje su bile stacionirane u Légradu (Legrad) – koji je tada još ležao između dvije rijeke – i trupa koje su se nalazile u Međimurju.⁴ Sredinom 17. stoljeća se u krajiškim utverdama i uporištima nalazilo oko 500 pješaka i konjanika, koji su svoju plaću dobijali iz kraljevske riznice.⁵ Dopuna uporišta ljudstvom koja su se nizala uz rijeku dijelom je bila dužnost kraljevske vojske, a dijelom privatnih trupa obitelji Zrinski, čiji se broj ranije procjenjivao na 800-900 vojnika; međutim, ove vojnike nikakve veze nisu vezivale za krajine, osim članova obitelji kojoj su služili.⁶ Razdvojenost taktičkih teritorija koje su se nalazile između Drave i Međimurja vidimo i u tome da su ovu obrambenu zonu u 1660-im godinama prikladno nazivali i »Zrinska krajina«⁷ – kao što ćemo to nešto kasnije i razjasniti. Kotar u Zaladskoj županiji koji nije bio podvrgnut Osmanlijama i koji je odbijao plaćanje poreza, bio je od velikog značaja pri odbrani Štajerske, na čijim granicama se nije izgradila organizirana obrambena zona kao što je to bio slučaj na Ugarskim teritorijima. Takozvana »Štajerska krajina« se sastojala od raštrkanih fortifikovanih gradova i utvrda (Radkersburg, Pettau, Fürstenfeld, Feldbach itd.), u koje se stanovništvo sa ovih područja moglo povući za vrijeme veoma rijetkih Osmanskih prepada unutar granica pokrajine.⁸

Ugnijezđeni u sigurnost rijeke Krke, Lenti i Szécsisziget, kao i istureni čardak Kányavár sa gotovo 400 naoružanih vojnika stajali su na putu turskih prepadnika na sjevernoj obali Mure, osiguravajući obiteljsko gnijezdo Bánffyja, Alsólendvu (Lendavu). Lenti, koji je bio u rukama gospodske obitelji koja izumire sredinom 17. stoljeća, centralna je snaga okružnih utvrda, i poput Međimurja igra veliku ulogu u obrani Štajerske. Zadiranje prepadnika iz vilajetskog garnizona u Kaniži – čak iako su bili rjeđi nego što se to ranije pretpostavljalo – većinom su tekli po obalama Mure, u pravcu trgovišta Regede (Radkersburg).⁹ Značaj Lentija pokazuje i činjenica da skupština održana u Pozsony (Bratislava) 1618., pokušava financijsko održavanje ove Zaladske pogranične utvrde prebaciti na Austrijske pokrajine, iako štajerski staleži već uveliko doprinose održavanju ove slavonsko-petrinjske natkapetanije koja se prostire između Drave i Save.¹⁰ Da ove četiri utvrde uz obalu Mure spadaju u istu skupinu pokazuje i podatak da su imali zajedničkog vojnog pisara (*Feldschreiber*).¹¹ Plaća krajiških vojnika je bila u omjeru sa već tumačenim strateško taktičkim obrambenim položajima u kojima su služili. Naime, nisu u svakom okrugu istovremeno dobijali svoje plaće, što nam pokazuje – ne toliko poznati – odnos između vojno-strateških i administrativno-financijskih faktora.¹²

Turskim prepadnicima koji bi krenuli sjevernije od Kaniže tešku prepreku je predstavljalo močvarno tlo oko rijeke Zale, koje je urezivano, navodnjavano i ustrojeno raznim obrambenim mjerama od strane županije.¹³ Riječne prijelaze je branilo tristo pedeset naoružanih Egerszegskih vojnika, i samo nekoliko

³ Végh, 2015.c, 155-171.

⁴ Pálffy, 2012. 137. O obilježima Međimurskog područja Végh, 2015.b, str. 519-528. Po prvom spomenu imena naselja uzimamo u obzir službena mađarska imena iz 1913., odnosno današnja hrvatska imena.

⁵ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Budapest (=MNL-OL) P 1322 A herceg Batthyány család levéltára (=It.) Földesúri familia. No. 1263.

⁶ N. Kiss, 1989. 49.

⁷ Pálffy, 2000. 50.

⁸ Ibid. 2000. 57.

⁹ Toifl-Leitgeb, 1991. 24.

¹⁰ »Nemptinek a kiépitését pedig, minthogy ez Stíriának, Ra[d]kersburg felé, elsórangú védbástyája, Stíria vállalja magára». CJH, 1900. 250-251. 1618/35.tc.

¹¹ Pálffy, 1995.b, 236.

¹² Ovu činjenicu nam dobro pokazuje i jedini očuvani popis krajiških garnizona (*Musterliste*) generalata protiv Kaniže koji sadrži podatke jedino o Egerszegskom i Kiskomarskom okrugu između 1633. i 1640.; Kelenik, 1995. 6-7.

¹³ MNL-OL P 1314 A herceg Batthyány család It. Missiles. No. 36339. Perneszy Ferenc Batthyány Ádámhoz. Lővő, 1639. június 7.

garnizona od po desetak naoružanih jedinica iz Lövöa, Kermenda i Béra. Pölöske i Kapornak su istovremeno motrili i branili dolinu Zale, koju su prepadnici iz sjeverno-južnog pravca koristili kao glavnu rutu svojih napada.¹⁴ Prepadnicima koji su prešli obrambene linije preko rijeke u Željeznu županiju, su se mogli suprotstaviti samo Egervár i stražarnica Magyarosd koja je napuštena nakon 1664.¹⁵ Stražarnica koja se nalazila u Tótfalu se nakon 1652. više ne spominje u popisnim izvještajima.¹⁶ Posjede Batthyányja i Nádasdyja koji se nisu predali a nalazili su se na drugoj obali Rabe, počev od Szentgotthárda, brani sustav stražarnica koji se nalazio uz obalu. Ove stražarnice su bile branjene i štice od strane privatnih vojnih snaga spomenutih zemljoposjedničkih obitelji.¹⁷ Nádasdyji su svoju privatnu vojsku, kao i obitelji Zrinski i Bánffyji uzdržavali od prihoda svojih gospodstava. Ova vojska, iako formalno nije pripadala sustavu krajiške odbrane, imala je važnu uloga u učinkovitom funkcioniranju krajina. Dakle, potrebno je naglasiti njihovu ulogu, jer istraživanja koja se tradicionalno bave pograničnim utvdama, ponekad ih zaborave spomenuti.

Okrug utvrde Kiskomárom leži samo 20 kilometara od Kaniže koja se nalazi u turskim rukama, i duboko je uvučena u regiju koja se nalazi pod osmanskom vlašću. Zadnja utvrda Somođske županije do kraja svojeg opstojanja 1664., broji 395 vojnika u svom garnizonu, sa kojim je brojem vodeća među krajiškim utvdama.¹⁸ »Najjisturenija postava« je preko Zalanskog trajekta u Hídvégu bila povezana sa teritorijama unutarnjeg kraljevstva, koju je branio Zalavárski garnizon. Stratešku važnost Kiskomároma, pored toga da je imao najviši broj vojnika u svom garnizonu, pokazuje i činjenica da je skupa sa Međimurskim Legradom, igrao veliku ulogu u odbrani ugarskih pozicija na Južnom Zadunavlju.¹⁹ Najkasnije do 1667. na značajnom strateškom prelazu Hídvég već je postojala stražarnica. No, pošto je njegova posada određivana iz Zalavára, ne spominje se zasebno u suvremenim popisima krajiških utvrda;²⁰ kao što je često to bio slučaj i sa drugim, manjim postavama natkapetanija, ili preduporištima Győrske utvrde. Prijelaz Mánd je branjen od strane malog garnizona iz Szentgyörgyvára, koji je s ovime uzimao veliki teret na sebe.²¹ Uz obalu rijeke Zale, uzduž njenog toka od sjevera ka jugu, Szentgrót je zadnja krajiška utvrda. On je do 1656. bio u posjedu obitelji Hagymássy, da bi ga poslije njih preuzela obitelj Batthyány.²² U uspješnom djelovanju okruga igra ulogu i Keszthely, grad na obali Blatnog jezera, koji unatoč tome da spada pod Győrsku natkapetaniju (*Grenzgeneralat*), šalje vojnike za ojačavanje trupa, te na ovaj način prebrođuje administrativnu granicu između dvije Zadunavske krajine.²³

Dok između Dunava i Blatnog jezera, u 11 krajiških utvrda Győrske natkapetanije, osnovanoj kao zadnja zona odbrane prema Donjoj Austriji i Beču, služi 3.100 kraljevski vojnika, za to vrijeme u dvadesetak čardaka i krajiških utvrda oko Kaniže, služi samo 2.300 do 2.900 plaćenika, što jasno ukazuje na različite funkcije ove dvije susjedne natkapetanije.²⁴ Glavni zadatak Győrske obrambene zone, koja je organizirana u 1540-im godinama, je osiguravanje i kontrola Dunava, koji je bio pogodan za transport velikih vojnih jedinica. Ovime je njegov primat bio neupitan među ostalih šest krajiških natkapetanija.²⁵ Pošto je glavna strategija Osmanskih napada prvenstveno bilo zauzimanje Beča, krajina protiv Kaniže je bila »samo« jedna od sporednih bojišta. Glavna djelatnost vojnika ovih stražarskih postaja je bila obrana granice, što nam pokazuje i mali broj vojnika nasuprot velikom broju obrambenih utvrda natka-

¹⁴ Kelenik, 1995. 18-19.

¹⁵ MNL-OL P 1313 A herceg Batthyány család lt. Katonai iratok. 252.cs. fol. 598.

¹⁶ Takáts, 1908. 291.

¹⁷ Baráth, 2014. 31-53.; Pálffy, 2000. 25-26. O privatnim vojnim snagama obitelji Batthyány; Koltai, 2012. 248-304.; Varga, 1981. 13-19.

¹⁸ Szvitek, 2008. 87.

¹⁹ Szakály, 1997. 188.; Végh, 2007. 79.

²⁰ MNL-OL P 235 Festetics család keszthelyi levéltára. Gersei Pethő család. 2.cs. No. 434.

²¹ Szatlóczki, 2002. 38.

²² Iványi, é.n. 4.

²³ Végh, 2007. 81.

²⁴ Takáts, 1908. 287., 298.

²⁵ Pálffy, 1999. 158-163.

petanije u kojima su služili; ovo je bio tipični slučaj i u hrvatskim krajinama. Iako je tijekom stoljeća bilo riječi o radikalnom smanjenju brojeva krajiških utvrda (pretpostavljamo i njihovih garnizona), ovaj plan se nije ostvario.²⁶ U garnizonima generalata 1649. je bilo dva puta više pješadinaca, nego konjanika, a uzrok za ovo – kao i za veliki broj čardaka – je bio karakteristični prirodni okoliš ovih teritorija.²⁷

Od međimurskih utvrda na ušću Drave i Mure koji su nadgledali riječne prelaze, Legrad vjerojatno izravno nakon pada Sigeta u rujnu 1566., dobija vojsku plaćenu od strane vladara.²⁸ Nakon što glavna utvrda Južnog Podunavlja, skupa sa sustavom Šomođskih krajiških utvrda koje su je okruživale pada u Osmanske ruke, organizira se obrambena zona sa središtem u Kaniži. Ona je u početku bila poznata kao krajiška natkapetanija između Drave i Blatnog jezera, čija je najjužnija utvrda – sasvim logično – bio Legrad. U utvrdi između toka dvije rijeke 1572. služi 150 pješaka, koji su branili i palisadu Kákonya sjeverno od Mure, koja je bila značajna zbog tamošnjeg prometnog trajekta.²⁹ Za obranu ova dva uporišta ovaliki broj vojnika je vjerojatno bio premalen s obzirom da je kasnije njihov broj u garnizonu povećan za 50 ljudi, tako da 1582. u Legradu služi pješništvo koje broji 200 vojnika.³⁰ Ovaj broj se u načelu nije mijenjao sve do 1655., kada je garnizon dobio još 50 konjanika; konjica prethodno nije služila u ovom garnizonu.³¹ Bez daljih relevantnih informacija, međutim, još uvijek samo možemo pretpostavljati da se ovaj broj od 250 vojnika nije mijenjao sve do Dugog Bečkog rata (1683-1699), koji je ujedno i obilježio kraj Osmanske dominacije.³²

U drugim utverdama i naseljima na međimurskom teritoriju, po sadašnjim saznanjima, tek nakon što Kaniža pada u Turske ruke 1600., je organizirana vojska koja je nadalje kontinuirano plaćana iz centralne fundacije.³³ U strahu od teškog gubitka, posebice da je sjedište nekadašnje natkapetanije preko noći postala vilajetski centar, upravitelj pokrajinske skupine Unutarnjih-austrijskih zemalja (Štajerska, Koruška, Kranjska i Goriška) nadvojvoda Ferdinand Habsburški, u susjednom Međimurju uzima na sebe održavanje vojske, koja broji 500 pješaka i 300 konjanika. Moramo napomenuti da uzdržavanju ovih vojnika ponekad doprinose i Štajerski staleži.³⁴ Međutim, vremenom se ovaj broj smanjivao, tako da je tokom 1625. bilo ukupno samo 300 vojnika (100 konjanika i 200 pješadinaca) koji su bili plaćani od strane Habsburškog vladara. Ovo stanje se nije mijenjalo ni u sljedeća tri desetljeća.³⁵ Ove oružane snage se – prema kasnijim izvješćima – razrjeđuju u tri krajiške utvrde: Kotori (Kotoriba) dobija 50 konjanika i 100 pješaka, a Muracsány (Goričan) i Hudósán (Hodošan) skupa dobijaju 25 konjanika i po 50 pješaka; tj. polovicu od najviše ojačavane krajiške utvrde Kotoribe.³⁶ Nikola VII. Zrinski (1620.-1664.) 1655. dobija dopuštenje od vladara da na račun komore poveća broj vojnika za obranu Međimurja za stotinu i pedeset duša.³⁷ Po registru popisa krajiških utvrda između 1665. i 1672. možemo zaključiti da je vjerojatno iz ovog povećanog broja vojnika, 100 pješadinaca bilo podijeljeno (vjerojatno

²⁶ Czigány, 2004. 102.

²⁷ Tada je uz 1540 pješadinaca služilo svega 844 konjanika (odnosno, točan broj topnika i sposebnog osoblja nije poznat), što je tada bila propisana vojska. MNL–OL P 1315 A herceg Batthyány család lt. Batthyány I. Ádám iratai. 4.cs. fol. 98-99.

²⁸ Feletar, 1971. 73.

²⁹ Statní Oblastní Archiv, Třeboň. Rodinný Archiv Buquoyů – Nove Hradý. Fach LXXI Fasc. 4. No. 2020. Podatke sam dužan zahvaliti Géza Pálffyju. Na osnovi jednog drugog primjerka, 20 pješadinaca iz garnizona Kéthely u Somođskoj županiji – po svemu sudeći zbog pogreške – popisani u Legradu: Lopašić, 1887. 33-34.

³⁰ Pálffy, 1995.a, 171.

³¹ »Nem is volt és nincs is hadnagyság Légrádban«. ZMÖM, 2003. 577.

³² Czigány, 2004. 164.

³³ Kelenik, 2005. 311-357.

³⁴ Lopašić, 1883. 138.

³⁵ Österreichisches Staatsarchiv, Wien (=ÖStA) Finanz- und Hofkammerarchiv (=FHKA) Alte Hofkammer (=AHK) Hoffinanz Ungarn (=HFU) R. Nr. 130. 1626. Juli fol. 54-59. (MNL–OL Filmtár W 1838. t.)

³⁶ MNL–OL P 1322 A herceg Batthyány család levéltára. Földesúri familiára vonatkozó iratok. No. 1263.

³⁷ ÖStA FHKA AHK HFU R. Nr. 197. 1655 August fol. 91-92. (MNL–OL Filmtár W 1937.t.) Od njih je, kao što smo vidjeli, 50 duša išlo u Legrad.

između Damása (Domašinec) i Bottornye (Podturen). Navedeni popis bilježi i isti broj konjanika u ovim utvdama.³⁸ Ljudstvo od 650 vojnika činilo je više od petine cjelokupne krajiške vojne snage stacionirane nasuprot Kaniškog vilajeta. Nakon pada Kiskomároma 1664. već svaki četvrti vojnik služi između Drava i Mure.³⁹

U prethodnome dijelu nismo samo zbog lakšeg praćenja naše studije odvojeno raspravljali odnose broja ljudstva Legrada i ostalih krajiških utvrda između dvije rijeke već i zbog činjenice da su ih i suvremenici dosljedno tretirali kao odvojene jedinice. Objašnjenje za ovo da vojska koja je bila stacionirana u ovim krajiškim utvdama, nije bila krajiška vojska u punom smislu riječi, već tzv. neredovita vojska. U ovom razdoblju su inače – po mogućnosti – obranu izvjesnih graničnih sekcija ojačavali sa određenim brojem oružanih snaga. Na primjer, 1582. godine garnizon u Karlovcu, u novom sjedištu natkapetanije, koji je bio utemeljen prema najsuvremenijim načelima, je u svojim počecima bio sastavljen od neredovitih ili izvanrednih vojnika.⁴⁰ Kao što se i iz imena može zaključiti, ove – obično privremene – jedinice koje su dovedene u određeni predio zbog posebnih vojnih i strategijskih zadaća, ili su bile vrbovane na licu mjesta, zbog same svoje naravi nisu bile navođene kao stalne oružane snage krajiške regije u kojoj su služile. Međimurski kontingent, čiji se broj vojnika do sredine 17. stoljeća sve više smanjivao, po svojim značajkama nije spadao pod upravu krajiškog natkapetana. Ovu izjavu potvrđuje i činjenica da je od svih međimurskih krajiških utvrda samo Legrad bio uključen u instrukcije krajiškog generala (*Grenzoberst*) Adama I. Batthyányja (1610.-1659.).⁴¹ Skrbnici Nikole i Petra Zrinskog još su imali saznanja o tomu da je Juraj IV. (1549.-1603.) – zahvaljujući posredovanju svojih Štajerskih pristaša – postigao da vojska, barem samo u teoriji ovisi o vladaru.⁴²

Ovo je značilo da su ove oružane snage od nekoliko stotina ljudi, indirektno spadale u krajiški sustav, i to samo preko osobe koja je nosila čin Međimurskog kapetana. Čin Međimurskog kapetana se u obitelji Zrinski nasljeđivao s koljena na koljeno. Ovime dobijamo i odgovor na pitanje, zašto su citirani popisi krajiških utvrda uglavnom sabirno zabilježavali oružane snage Međimurja, odnosno, zašto – osim Legrada – nisu naznačili ni lokacije na kojima su vojnici služili. Položaj Međimurske kapetanije (naglašavam: ne Legradske kapetanije) bio je sličan, kao i stanje Körmendske trupe, koja je brojala 250 vojnika, i služila je kao osobni banderij okružnog natkapetana (*Kreisoberst*) Zadunavlja. Potonja je od strane popisa krajiških utvrda općenito klasificirana kao oružana snaga koja je spadala u sustav krajiških jedinica za obranu protiv Kaniže, iako formalno nije bila njen dio, ali iz strategijskoga aspekta je bila usko povezana s njom.⁴³ Legradska i Međimurska kapetanija, koje se u stručnoj literaturi ponajviše spominju kao sinonimi, su naime bile dijelovi dvije različite upravljačke organizacije i strukture, čije rukovodstvo se nalazilo u jedno te istim rukama.⁴⁴ Dakle međimurske krajiške utvrde su za vrijeme uprave braće Zrinski bile uveliko naliku na nekolicinu krajiških natkapetanija (*Oberhauptmannschaft*) koje su spadale u okvir slavonsko-petrinjskog i hrvatsko-primorskog generalata, kojim je upravljalo Ratno vijeće Unutarnje Austrije iz Graca.⁴⁵

Očigledno je da u formiranju i brzom ojačanju stalne Međimurske kapetanije djeluje nekoliko različitih čimbenika. Jedan, koja je bio od odlučnog značaja je taj, da je imenovanje posjednika obustavilo nasuprotnice između kapetana garnizona – koji su bili održavani od strane vladara – i posjednika koji su upravljali privatnom vojskom plaćenom iz prihoda samog gospodarstva. Iako u suštini kapetani garnizona nisu imali veze sa krajiškim utvdama i prihodima gospodarstva, niti sa privatnom vojskom koju je održavao posjednik, život jednih pokraj drugih je ipak iznjedrio brojne sukobe. Ako je, međutim, posjednik dobio kapetansku poziciju, imao je naravno pravo upravljati i vojnim snagama krajiške utvrde

³⁸ MNL–OL P 125 Esterházy család hercegi ágának levéltára. Pál nádor. No. 9940.

³⁹ Czigány, 2013. 76-77.; Isti, 2004. 126.

⁴⁰ Pálffy, 1995.a, 74.

⁴¹ Czigány, 2013. 78. Prijevod instrukcije na mađarskom jeziku Pálffy, 2013.b, 63-66.

⁴² ÖStA FHKA AHK HFU R. Nr. 148. 1633. Juli fol. 82-84. (MNL–OL Filmtár W 1871.t.)

⁴³ Czigány, 2013. 83.; Pálffy, 2009. 332-333.

⁴⁴ Feletar, 2012. 173.; Isti, 2011. 52.; Šestak, 2004. 38-39.

⁴⁵ (Nat)kapetanije na srednjoj razini obrambenog sustava, po primjeru slavonske krajine; Petrić, 2012., 102-127.

i svojom privatnom vojskom. Jedina je razlika bila u tome da li je oružanim snagama u krajiškoj utvrdi izdavao naređenja kao kapetan ili kao posjednik. Kao kapetan kraljevskog garnizona posjednik je dobio i plaću, koja je bila jedna od važnih prihodaka gospodara tadašnjih krajiških utvrda. (U novije vrijeme su, na žalost, istraživanja na ovu temu zanemarena.) Imenovanje posjednika za kapetane je bilo veoma dobro rješenje ne samo zbog toga što su se na ovaj način riješile nesuglasice, već i iz točke gledišta vladara i glavnih komandanata. Posjednici su za odbijanje sve češćih upada Turaka na njihova imanja, pored redovne vojske koristili i svoje privatne vojne snage, što je bilo sretanje općih i privatnih interesa. Iz istog razloga posjednički kapetani su očito imali u interesu i to da kraljevsku vojsku zadrže na broju, što je značilo, da su u vrijeme kašnjenja vojnih plaća – što se često dešavalo – po mogućnosti oni odplaćivali vojnike od svojih vlastelinskih prihoda.⁴⁶ Specifični geografski i geopolitički položaj teritorije između Drave i Mure je uveliko doprinio tome da regija postane samostojeći dio krajine. Primjere za ovo među krajiškim utverdama vidimo u Bajcsavárskoj kapetaniji, koja leži sjeverno od Mure, a spada pod nadležnost slavonske krajine, te nadalje u okviru Szatmárske obrambene zone, koja sadrži utvrde preko rijeke Tise kao dio takozvanog Gornjeg Ugarskog generalata.⁴⁷ Što više, prethodno spomenuti se može smatrati pretečom Međimurskog uporišnog okruga, pošto je u osnovi štitio samo posjede Zrinskih, i kojim je u posljednjim desetljećima 16. stoljeća upravljao Juraj IV. Zrinski (1549.-1603.). Ipak, primarni temelj za ovaj njen posebni samostojeći položaj – po našem uvjerenju – je činjenica da je gotovo cijelo područje Međimurja (sredinom 17. stoljeća 92% poreznih jedinica) spadalo pod upravu obitelji Zrinski i njihovog Csáktornyanskog (Čakovec) vlastelinstva.⁴⁸

Prema našim sadašnjim saznanjima, prvi od kapetana Legradskog i Međimurskog okruga je bio Nikola VII. Zrinski, koji je ovu titulu dobio u svibnju 1640.⁴⁹ Sporazum podijele posjeda, sklopljen od strane Nikole i njegovog mlađeg brata još u lipnju 1638., koji je bio potvrđen i od strane vladara, određuje da časti kapetana Legradске i Međimurske plaćeničke vojske pripadaju starijem bratu.⁵⁰ Imenovanje od kralja stiže tek za dvije godine, koje u stvari samo zvanično potvrđuje (možemo reći, odobrava od strane vladar i Bečkog Ratnog vijeća) ovaj, u biti obiteljski sporazum. Povelja imenovanja Petra Zrinskog (1621.-1671.) iz kolovoza 1665. doslovno je ista kao i dokumenat imenovanja njegovog brata, sklopljenog prije četvrt stoljeća. Iz ovoga proizlazi da je on do ožujka 1670. vodio urotničku organizaciju nazvanu po sebi, sve dok ga urotnički velikodostojnici ne liše ove časti.⁵¹ Posljednji imenovani iz obitelji je Adam Zrinski (1662.-1691.), sin Nikole, koji je ovu čast izvršavao od travnja 1684. sve do svoje smrti, koja ga je zatekla na bojnopolju.⁵² Imenovani članovi obitelji su dakle istovremeno upražnjavali obje pozicije. Ovo trebamo naglasiti, jer se u svojim naslovima – na zabludan način – često spominju samo kao Legradski kapetani.⁵³

Moramo međutim istaknuti, da bez stvarne potvrde Dvorskog ratnoga vijeća, mogućnost da jedna te ista obitelji postane redoviti nositelj i nasljedovatelj časti kapetana krajiške utvrde, je moglo biti samo zahtijevano od strane obitelji, da bi na ovaj način, nasuprot ostalim kandidatima, bili u neosporivoj prednosti. Ovo je bio i uzrok glavnog nesporazuma 1679., između Kristofa Batthyányija i Adama Zrin-

⁴⁶ Juraj IV. Zrinski (1549.-1603.) je na primjer, između 1594. i 1602., dao najmanje 26.581 rajnskih forinti i 13 krajcara u žitaricama, vinu, tkaninama i gotovini kako bi 200 neisplaćenih vojnika u Legradu mogli prebroditi razdoblje Dugog rata na kraju stoljeća, u vremenu kada su isplate plaća bile rjeđe. Zrinski je, naravno, zatražio nadoknadu ovih opravdanih iznosa od strane komore sa 448 zadužnih cedulja (*Restzettel*). U međuvremenu ovaj iznos se sa svim dodatnim stavkama popeo na vrijednost od 100.000 rajnskih forinti, međutim većinom ove sume dinastija mu je zauvijek ostala dužna. ÖStA FHKA AHK HFU R. Nr. 85. 1604 August fol. 86-87. (MNL-OL Filmtár W 1766.t.)

⁴⁷ Toifl, 2002.; Pálffy, 1996. 198-199.

⁴⁸ Végh, 2015.c, 161.

⁴⁹ ÖStA Kriegsarchiv (=KA) Zentralstellen (=ZSt) Sonderreihe (=Sr) Bestellungen Karton 9. No. 1331.

⁵⁰ »comes senior maneret capitaneus Legradiensis et ibidem ac in Insula Muraköz in stipendo nostro existentibus praeesset". MU, 2010. 163.

⁵¹ ÖStA KA ZSt. Sr. Bestellungen Karton 9. No. 1746. O lišavanju časti Karton 11. No. 1829.

⁵² Schmidt, 1937. 111-112.

⁵³ MNL-OL MKA E 148 Neo-regestrata acta (=NRA) Fasc. 554. No. 31. (MNL-OL Filmtár 5092.t.)

skog – sina jedinca VII. Nikole – u kojem mlađi Zrinski podsjeća svojega suparnika na velika djela svojih predaka, i na nasljedovanje kapetanskog čina, na ovaj način zahtijevajući vojne povlastice sebi.⁵⁴ Bez službenog imenovanja mogao je zapovijedati samo svojom privatnom vojskom i nije imao nikakva prava upravljanja nad vojnicima zakletih vladaru. Slično je već postupio i njegov otac, Nikola Kuršanečki, koji je 1638. sebe nazivao natkapetanom Međimurske plaćeničke pješadije i konjice, i natkapetanom Legrada.⁵⁵ Na ovaj način je razumljivo i to da, pošto je Nikola Zrinski 1640. potvrdno imenovan za kapetana Legrada i Međimurja, Petar također s punim pravom može titulirati sebe kapetanom po nasljednom pravu, čak iako nad vojnim snagama utvrde upravne moći nije imao.⁵⁶ Godine 1665. međutim, nakon smrti svoga brata, nanovo postaje poglavar posjeda, i zauzima mjesto kapetana Legrada (i Međimurja), i sada već u punoj suštini postaje glavni zapovjednik kraljevske vojske na području između dvije rijeke.

Kao što su to istraživanja nedavno razjasnila, po posebnom kompromisu sa kraljevskim dvorom, krajina protiv Kaniže (i čin natkapetana Podunavskoga okruga) između 1633. i 1703., postaje nasljedovana u obitelji Batthyány. Krajiški i okružni natkapetani su još za svog života bili u mogućnosti osigurati da im sinovi zauzmu mjesto nakon njihove smrti, što je bilo bez primjera na ostalim mađarskim i hrvatskim područjima u obrambenom sustavu.⁵⁷ Ništa nam bolje ne pokazuje stapanje Jugozapadnog Podunavlja i obitelji Batthyány nego njemački izvori koji generalat protiv Kaniže u drugoj polovici stoljeća često spominju pod imenom »Batthyanyjevska krajina«.⁵⁸ Sličnu pojavu možemo uočiti u slučaju Međimurja, koji je na sličan način nazivan »Zerinische Grenze«, tj. »Zrinska krajina«.⁵⁹ Ovo je u potpunosti razumljivo, jer su Zrinski, kao i obitelj Batthyány, po nasljednom pravu bili odgovorni za zaštitu određenog graničnog područja. Dok su za skupinu utvrda između dvije rijeke koristili termin »Grenze«, aktualni kapetan iz obitelji Zrinski je bio počašćen titulom »Oberst«. Imenom Oberst su u osnovi označavali glavnozapovijedajuću osobu koja je upravljala organiziranom skupinom utvrda, kao što su krajine (*Generalat*) ili natkapetanije (*Oberhauptmannschaft*).⁶⁰ Slučaj Međimurja nam stoga potvrđuje i to da je jedna obitelj imala privilegiju upravljati cijelom manjom pograničnom teritorijom, ne samo jednom krajiškom natkapetanijom. Sve ovo ukazuje na međuovisnost Beča i obitelji Zrinski; po čemu možemo i bolje razumjeti odluke koje su donesene za poboljšavanje odbrane dotičnih teritorija, kao i drugih kompromisa između ove dvije stranke.

Nikola Zrinski, a kasnije i njegov brat Petar (kao i njihov otac, Juraj V.) bili su hrvatsko-dalmatinski-slavonski banovi, i također su upravljali i svojim banskim kontingentom od 300 konjanika i 200 pješadinaca, koji je branio oblast uz obalu rijeke Kupe. Banski kontingenti – pošto su bili održavani od ugarskih prihoda – za razliku od slavonsko-petrinjske i hrvatsko-primorske krajine, nisu spadali u nadležnost Ratnoga vijeća Unutarne Austrije sa sjedištem u Grazu.⁶¹ Ove okolnosti, tj. da su Zrinski uz bansku čast istovremeno bili i kapetani legradskih i međimurskih jedinica, u njihovim suvremenicima – očito pogrešno – ukazuje na to da je upravljanje međimurskim krajiškim trupama bilo povezano sa banskim imenovanjem.⁶² Tim više, jer su banderij razdijeljen u krajiške utvrde Brest, Pokupsko, Brki-

⁵⁴ Hausner, 2007. 173.

⁵⁵ »Czeszarove i kraljeve szvetloszti komornik i vszeh plachnih konijanikov i peschov po Megymorju i na Legradu veliki capitan“. MNL–OL MKA E 148 NRA Fasc. 1649. No. 44.

⁵⁶ Hrvatski državni arhiv, Zagreb (=HDA) 681 Vlastelinstvo Čakovec kutija 5. No. 553., kutija 9. No. 1200.; „necon confiniorum maris Adriatici Segniae supremus, legradensis vero totiusque insulae Muraköz haereditarius capitaneus“; „cesarove i kraljeve svetlosti komornik, tolnačnik i obester, legradski vekovečni, Senja grada i vse primorske pokrajina veliki kapitan“. Laszowski, 1951. 130.

⁵⁷ Pálffy, 2009. 332-335.

⁵⁸ Ibidem. 335.

⁵⁹ Pálffy, 2000. 50.

⁶⁰ ÖStA FHKA AHK HFU R. Nr. 196. fol. 223-225. 1655. Juni (MNL–OL Filmtár W 1937.t.) Za značajke termina „Oberst“ vidi Zachar, 2004. 112-113.

⁶¹ ÖStA KA Zst. Sr. Bestellungen Karton 9. No. 1468. (16. ožuljka 1648.); No. 1746. (18. veljače 1665.)

⁶² »Die Insul ist viele Jahre unter dem Banat in Kroatien gewesen“ ÖStA FHKA Sonderbestände, Sammlungen und Selekte, Handschriftensammlung No. 450. fol. 14-15.

ševina i Sredičko, kao i vojska koja je služila u odbrani protiv Kaniže (ubrajajući ovdje i međimurske krajišnike), bili održavani od strane Ugarske komore, što je značilo da su im i plaće stizale istovremeno.⁶³ Ovo nam daje objašnjenje na to zašto su popisi osoblja garnizona, kao i godišnji dohoci ove dvije obrambene zone često bilježeni skupa.⁶⁴ Nadalje ni to nije slučajnost da je popis međimurskih i banskih jedinica, kao i druge zadaće u svezi vojnih plaća – najkasnije od 1620-ih godina – vršio vojni pisar iz Legrada.⁶⁵ Nejasnoći ove cijele situacije je doprinijela nadalje i činjenica, da su u poslovima koji su se ticali krajiškog obrambenog sustava oko Kupe i Međimurja, Zrinski izravno bili podređeni Bečkom Ratnom vijeću. A u slučaju Legrada, kao što smo vidjeli, obitelj Batthyány – koja je nasljeđivala titulu natkapetana – je bila nadređena Zrinskim, koji su pak izravno zapovijedali kraljevskom vojskom.

Štoviše, nakon što je ban Nikola Zrinski 1648. kupio vlastelinstvo Szécsisziget, od tada kapetan Legrada i Međimurja sad već postaje kapetan i tamošnjeg garnizona, koji broji 150 ljudi. U ovom pogledu bio je podložan krajiškom generalu koji je upravljao trupama stacioniranim protiv Kaniže, tj. Adamu I. Batthyányju.⁶⁶ Iz gore navedenog sasvim je razumljivo zašto je Nikola VII. Zrinski kapetanstvo nad utvrdom – istoimenom sa vlastelinstvom, koje je 1648. kupio od Nikole Malakóczyja – tražio na temelju toga da je gospodar utvrde imao pravo na čin kapetana.⁶⁷ Nažalost, točno ne znamo koliko je vojnika brojao Novi Zrin koji je opstojao između 1661. i 1664. godine, ali je sigurno da je ovom posadom od više stotina vojnika upravljao po naredbama koje je primao izravno iz Dvorskog ratnoga vijeća, isto kao što je to činio i na svojim teritorijima uz obalu Kupe.⁶⁸ U kratkom razdoblju, u rasponu od samo nekoliko godina, Zrinski zapovjedna sa 1.500-2.000 (!) kraljevih plaćenih vojnika, što je skoro bio veći kontingent nego skupne vojne snage pojedinih krajina. Samo za usporedbu – kako to možemo vidjeti i iz popisa osoblja sredinom 17. stoljeća: hrvatsko-primorska (po svojem sjedištu zvana i Karlovačka) krajina broji 1.699 plaćenika, a slavonsko-petrinjska (zvana Varaždinska) krajina »samo« 1.646 plaćenika.⁶⁹

Međimurska vojska – koja je kao što smo vidjeli bila dvostruko organizirana – održavana od strane kralja, a vođena od strane Zrinskih – je jedino sa privatnom vojskom Čakovečkog vlastelina mogla učinkovito obavljati svoju funkciju. Svoje ostvarene uspjehe su mogli postići samo zbog svoje zajedničke uprave. Analiza kompleksne strukture potonje tvrdnje ne može stati u ovako kratki studij, što više jer je Petar Zrinski igrao ključnu ulogu u organiziranju spomenute uprave.

PRILOZI

Tablica 1. Propisani broj vojske garnizona »generalata stavljenoga protiv Kaniže« (prije 1655.)
ÖStA KA Feldakten. Alte Feldakten Karton 155. 1661. XIII. 14

Garnizoni	njemački pješaci	mađarski konjanici	mađarski pješaci	ukupno ¹
Körmend ²	–	150	100	250
Egerszeg	18	200	150	368
Pölöske	–	30	80	110
Kapornak	–	50	50	100
Egervár	–	25	50	75

⁶³ Pálffy, 1996. 204.; Kruhek, 1984. 215-257. O tome kako su dobijali plaće sa konkretnim primjerima Méhes, 2013. 175-195.

⁶⁴ Takáts, 1908. 291-292., 298.

⁶⁵ Fábri Bálint „exercitus banalis et Insulae Muraköz scriba campestris”. ÖStA FHKA AHK HFU R. Nr. 134. 1628 Mai fol. 204. (MNL–OL Filmtár W 1845.t.) O radu vojnog pisara Pálffy, 1995.b, 104-107.

⁶⁶ ÖStA KA ZSt. Sr. Bestellungen Karton 10. No. 1623.

⁶⁷ »mivelhogy az örökös uraé törvényünk szerint az maga várának praetendálása”. ZMÖM, 2003. 142.

⁶⁸ Domonkos, 2012. 45-49.; O istom, vidi još Novi Zrin, 2015. i Novi Zrin, 2001.

⁶⁹ Kaser, 1997. 175., 110.

Garnizoni	njemački pješaci	mađarski konjanici	mađarski pješaci	ukupno ¹
Kemend	–	10	30	40
Lövő	–	6	20	26
Magyarósd	–	–	20	20
Tótfalu	–	2	9	11
Kiskomárom	52	150	240	442
Zalavár	–	15	100	115
Szentgyörgyvár	–	5	42	47
Szentgrót	–	25	50	75
Bér	–	6	20	26
Lenti	–	100	100	200
Szécsisziget	–	50	100	150
Alsólendva	–	50	50	100
Kányavár	–	8	40	48
<i>Međmurje</i>	–	100	200	300
<i>Legrad</i>	–	–	200	200
Ukupno	70	982	1651	2703

¹ Bez topnika i sposobnog osoblja (*extraordinari Personen*)

² Banderij okružnog generala Zadunavlja

Tablica 2. Propisani broj vojske garnizona »generalata stavjenoga protiv Kaniže« (između 1665. i 1672.)
MNL–OL P 125 Esterházy család hercegi ágának levéltára. Pál nádor. No. 9940.

Garnizoni	mađarski konjanici	mađarski pješaci	topnici	ostali	ukupno	plaća mjesečno u ranjskim forintima
Körmend ³	150	100	–	–	250	1444 r. f. 50 k.
Egerszeg	300	150	4	5	459	2016 r. f. 15 k.
Pölöske	30	70	1	–	101	361 r. f. 45 k.
Kapornak	100	50	–	–	150	579 r. f. 15 k.
Egervár	25	50	1	–	76	269 r. f. 37,5 k.
Kemend	10	30	–	–	40	121 r. f. 15 k.
Lövő	46	42	–	–	88	321 r. f. 30 k.
Zalavár	15	100	–	1	116	354 r. f. 15 k.
Szentgyörgyvár	25	40	–	–	65	218 r. f. 45 k.
Szentgrót	25	50	1	1	77	273 r. f. 37,5 k.
Bér	16	20	–	–	36	116 r. f. 30 k.
Lenti	100	100	–	2	202	782 r. f. 30 k.
Szécsisziget	50	100	1	–	151	529 r. f. 15 k.
Alsólendva	50	50	–	–	100	379 r. f. 15 k.
Kányavár	–	15	–	–	15	38 r. f. 45 k.
<i>Podturen i Domašinec(?)</i>	100	100	–	1	201	761 r. f. 45 k.
<i>Goričan</i>	–	50	–	–	50	140 r. f.
<i>Hodošan</i>	–	50	–	–	50	140 r. f.
<i>Kotoriba</i>	–	100	–	–	100	280 r. f.
<i>Legrad</i>	50	200	–	–	250	760 r. f.
Ukupno	1092	1467	8	10	2577	9889 r. f. 5 k.

³ Banderij okružnog generala Zadunavlja

BIBLIOGRAFIJA

- Baráth, 2014. Baráth Zsolt: A Rába, mint védelmi vonal a 17. században. Védelmi munkálatok és létesítmények a folyó Vas megyei szakaszán. Vasi Honismereti és Helytörténeti Közlemények, 41. (2014) 1. sz. 31-53.
- CJH, 1900. Corpus Juris Hungarici (Magyar Törvénytár). 1608-1657. évi törvénycikkek. Magyarázó jegyzetekkel kíséri Márkus Dezső. Bp., 1900.
- Czigány, 2013. Czigány István: A Kanizsával szembeni végvidék védelmi rendszere a XVII. század közepén. In: Batthyány I. Ádám és köre. Szerk.: J. Újváry Zsuzsanna. Piliscsaba, 2013. 67-90.
- Czigány, 2004. Czigány István: Reform vagy kudarc? Kísérletek a magyarországi katonaság beillesztésére a Habsburg Birodalom haderejébe 1600-1700. (A Hadtörténeti Intézet és Múzeum Millenniumi Könyvtára 4.) Bp., 2004.
- Domokos, 2012. Domokos György: Zrínyi Újvár építése és pusztulása. In: Zrínyi-Újvár emlékezete. Szerk.: Hausner Gábor és Padányi József. Bp. 2012. 34-65.
- Feletar, 2012. Feletar, Dragutin: Značenje Zrinskog Legrada i Novoga Zrina u obrani od Osmanlija. In: Susreti dviju kultura. Obitelj Zrinski u hrvatskoj i mađarskoj povijesti. Ured. Sándor Bene – Zoran Ladić – Gábor Hausner. Zagreb, 2012. 165-186.
- Feletar, 2011. Feletar, Dragutin: Legradaska kapetanija u obrani od Osmanlija s posebnim osvrtom na Novi Zrin. Rad HAZU 48. (2011) br. 510. 47-81.
- Feletar, 1971. Feletar, Dragutin: Legrad. Čakovec, 1971.
- Hausner, 2007. Hausner Gábor: Zrínyi Ádám. In: A Zrínyiek a magyar és horvát históriában. Szerk.: Bene Sándor – Hausner Gábor. Bp., 2007. 165-180.
- Iványi, é.n. Iványi Béla: Zalaszentgrót története. H.n., é.n. Kézirat a Zala megyei Levéltárban.
- Kaser, 1997. Kaser, Karl: Freier Bauer und Soldat. Die Militarisierung der agrarischen Gesellschaft an der kroatisch-slavonischen Militärgrenze (1535-1881). Wien-Köln-Weimar, 1997.
- Kelenik, 2016. Kelenik József: A keresztény világ bajnoka. In: Zrínyi-album. Szerk.: Hausner Gábor. Bp., 2016. 108-173.
- Kelenik, 2005. Kelenik József: Egy végvidék születése. A Kanizsa ellen vetett végek kialakulásának története 1600-1601. In: Az értelem bátorsága. Tanulmányok Perjés Géza emlékére. Szerk.: Hausner Gábor. Bp., 2005. 311-357.
- Kelenik, 1995. Kelenik József: A Kanizsa ellen vetett végvidék katonai erejének változásai 1633-1638. In: Hadtörténelmi tanulmányok. Szerk.: Molnár András. (Zalai Gyűjtemény 36/1.) Zalaegerszeg, 1995. 5-51.
- Koltai, 2012. Koltai András: Batthyány Ádám. Egy magyar főúr és udvara a XVII. század közepén. Győr, 2012.
- Kruhek, 1995. Kruhek, Milan: Krajiške utvrde i obrana Hrvatskog Kraljestva tijekom 16. stoljeća. Zagreb, 1995.
- Kruhek, 1984. Kruhek, Milan: Stvaranje i utvrđivanje obrambene granice na Kupu u XVI-XVII stoljeću. In: Vojna krajina. Ured. Dragutin Pavličević. Zagreb, 1984. 215-258.
- Laszowski, 1951. Laszowski, Emil: Izbor isprava velikih feuda Zrinskih i Frankopana. (Građa za gospodarsku povijest Hrvatske. Knjiga 1.) Zagreb, 1951.
- Lopašić, 1887. Lopašić, Radoslav: Prilozi za poviest Hrvatske XVI. i XVII. vieka iz štajerskoga zemaljskoga arhiva u Gradcu. Starine, 1887. Knj. 19. 1-80.
- Lopašić, 1883. Lopašić, Radoslav: Nekoliko priloga za poviest urote Petra Zrinskoga i Franje Frankopana. Starine, 1883. Knj. 15. 114-154.
- Méhes, 2013. Méhes Péter: Egy udvari alkalmazott, Johann Hoffmann beszámolója a »Kanizsa ellen vetett« és a vend végvidékre szállítandó kifizetésekről az 1637. évből. In: Az oszmán-magyar kényszerű együttélés és hozadéka. Szerk.: J. Újváry Zsuzsanna. Piliscsaba, 2013. 175-195.
- MZPÖ, 1991. Monumenta Zrínyiana. Pars oeconomica. Tomus II. Insula Muraköz (1635-1720) Redegit Vera Zimányi. Digessit, introductione Germanica et indice instruxit István M. Kiss. Bp., 1991.
- MU, 2010. A Muraközi uradalom gazdasága és társadalma a 17-18. században. Válogatott források. Válogatta, sajtó alá rendezte, a bevezető tanulmányt és a mutatókat készítette Gyulai Éva–Horváth Zita–Turbuly Éva. Szerk.: Horváth Zita (Zalai Gyűjtemény 68.) Zalaegerszeg, 2010.
- N. Kiss, 1989. N. Kiss István: A végvári katonaparasztság szerepe és sorsa a felszabadító háborúban Délnyugat-Magyarországon. In: Végvár és társadalom a visszafoglaló háborúk korában (1686-1699) Szerk.: Bodó Sándor–Szabó Jolán. (Studia Agriensia 9.) Eger, 1989. 47-56.
- Novi Zrin, 2015. Nikola Zrinski VII. i utvrda Novi Zrin 350 godina (1664.-2014.) Zbornik sa znanstvenog skupa u Donjoj Dubravi 5. srpnja 2014. godine. Zagreb–Čakovec, 2015.
- Novi Zrin, 2001. Petrić, Hrvoje – Feletar, Dragutin – Feletar, Petar: Novi Zrin. Zrinska utvrda na Muri (1661.-1664.) Donja Dubrava–Zagreb, 2001.
- Pálffy, 2014. Pálffy Géza: Költő és hadvezér? A politikus, katona, költő-író különféle lojalitásai és identitásai. Hadtörténelmi Közlemények, 127. (2014) 4. sz. 867-880.

- Pálffy, 2013.a Pálffy Géza: Zrínyi Miklós nagy napja. A vati hadimustra 1663. szeptember 17-én. A Marcal menti hadimustra 350. évfordulójának emlékére. Pápa, 2013.
- Pálffy, 2013.b Pálffy Géza: A Batthyány család és a dunántúli határvédelem a XVI-XVII. században. In: Batthyány Ádám és köre. Szerk.: J. Újváry Zsuzsanna. Piliscsaba, 2013. 41-66.
- Pálffy, 2012. Pálffy Géza: Prekogranična povezanost Nikole IV. i Nikole VII. Zrinskog. (Hrvatsko-mađarska plemićka obitelj u aristokraciji Ugarsko-hrvatskog Kraljestva u Habsburškoj Monarhiji) In: Susreti dviju kultura: obitelj Zrinski u Hrvatskoj i Mađarskoj povijesti. Ured. Sándor Bene-Zoran Ladić-Gábor Hausner. Zagreb, 2012. 117-163.
- Pálffy, 2009. Pálffy Géza: A Batthyány család a törökellenes határvédelemben. Hadtörténelmi Közlemények, 122. (2009) 2. sz. 321-356.
- Pálffy, 2000. Pálffy Géza: Európa védelmében. Haditérképészet a Habsburg Birodalom magyarországi határvidékén a 16-17. században. Második, javított és bővített kiadás. Pápa, 2000.
- Pálffy, 1999. Pálffy Géza: A császárváros védelmében. A Győri Főkapitányság története (1526-1598). Győr, 1999.
- Pálffy, 1996. Pálffy Géza: A török elleni védelmi rendszer története a kezdetektől a XVIII. század elejéig. Vázlat egy készülő nagyobb összefoglaláshoz. Történelmi Szemle, 38. (1996) 2-3.sz. 163-217.
- Pálffy, 1995.a Pálffy Géza: A magyarországi és délvidéki végvárrendszer 1576. és 1582. évi jegyzékei. Hadtörténelmi Közlemények, 108. (1995) 1. sz. 114-185.
- Pálffy, 1995.b Pálffy Géza: Katonai igazságszolgáltatás a királyi Magyarországon a XVI-XVII. században. Győr, 1995.
- Petrić, 2012. Petrić, Hrvoje: Pogranična društva i okoliš. Varaždinski generalat i Križevačka županija u 17. stoljeću. Samobor-Zagreb, 2012. 89-127.
- Schmidt, 1937. Schmidt, Rudolf: Podaci o Adamu grofu Zrinskom iz austrijskoga ratnoga arkiva. Vjesnik kr. državnog arkiva u Zagrebu, 7. (1937) 102-144.
- Šestak, 2004. Šestak, Mario: Povijesni zemljovid Međimurja. Čakovec, 2004.
- Szakály, 1997. Szakály Ferenc: Magyar intézmények a török hódoltságban. (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok 21.) Bp., 1997.
- Szatlóczi, 2002. Szatlóczi Gábor: Szentgyörgyvár a török időkben. In: Szentgyörgyvár története. Szerk.: Müller Róbert. Zalai kismonográfiák 7. Zalaegerszeg, 2002. 27-48.
- Szvittek, 2008. Szvittek Róbert József: Kiskomárom végvár szerepe a Dél-dunántúli védelmi rendszerben. Doktori disszertáció. ELTE, 2008.
- Takáts, 1908. Takáts Sándor: A magyar gyalogság megalakulása. Bp., 1908.
- Toifl, 2002. Toifl, Leopold: Bajcsavár története stájer levéltári források alapján. In: Weitschawar /Bajcsavár. Egy stájer erődítmény Magyarországon a 16. század második felében. Szerk.: Kovács Gyöngyi. Kiállítás a zalaegerszegi múzeumban 2002. május 31-2002. október 31. Zalaegerszeg, 2002. 29-40.
- Toifl, 1991. Toifl, Leopold - Leitgeb, Hildegard: Die Türkeneinfälle in der Steiermark und in Kärnten vom 15. bis zum 17. Jahrhundert. (Militärhistorische Schriftenreihe Heft 64.) Wien, 1991.
- Tóth, 2013. Tóth Hajnalka: A Kanizsával szembeni végvidék Gyöngyösi Nagy Ferenc levelezése tükrében. Szeged, 2013.
- Varga, 1981. Varga J. János: Szervitorok katonai szolgálata a XVI-XVII. századi dunántúli nagybirtokon. (Értekezések a történeti tudományok köréből 94.) Bp., 1981.
- Végh, 2015.a Végh Ferenc: Society in the Duty of Defence: the Muraköz as a peculiar Border Region in the Early Modern Times. In: Specimina Nova Pars Prima Sectio Mediaevalis VIII. A Pécsi Tudományegyetem Középkori és Korajújkori Történeti Tanszékének Történeti Közleményei. Szerk.: Barabás Gábor-Kiss Gergely. Pécs, 2015. 191-195.
- Végh, 2015.b Végh Ferenc: Osobita pogranična regija. Međimurje u 17. stoljeću. In: Prekretnice u suživotu Hrvata i Mađara. Ustanove, društvo, gospodarsko i kultura. Glavni urednici Pál Fodor-Dinko Šokčević. Bp., 2015. 582-588.
- Végh, 2015.c Végh Ferenc: Die Teilungen der Murinsel-Herrschaft der Familie Zrínyi im 17. Jahrhundert. In: Specimina Nova Pars Prima Sectio Mediaevalis VIII. A Pécsi Tudományegyetem Középkori és Korajújkori Történeti Tanszékének Történeti Közleményei. Szerk.: Barabás Gábor-Kiss Gergely. Pécs, 2015. 155-171.
- Végh, 2010. Végh Ferenc: Egerszeg végvár és város a 17. században. (Zalaegerszegi Füzetek 10.) Zalaegerszeg, 2010.
- Végh, 2007. Végh Ferenc: Birodalmak határán – a Balaton partján. Keszthely végvárváros a XVI-XVII. században. (Disszertációk a társadalomtudományok köréből 1.) Bp., 2007.
- Zachar, 2004. Zachar József: Habsburg uralom, állandó hadsereg és magyarság 1683-1792. Bp., 2004.
- ZMÖM, 2003. Zrínyi Miklós összes művei. Szerkesztette és az utószót írta Kovács Sándor Iván. Bp., 2003.

SUMMARY

In the middle of the 17. century, after Kaniža was captured by the Turks (1600), Nikola VII. Zrinski (1620-1664) and his younger brother Petar (1621-1671), co-owners of the Čakovec feudal manor with jurisdiction of almost entire Međimurje, organise a protection zone in the newly established provinces. »The poet and the general« from 1638 onwards together with his brother and in the period between 1649 and 1664 on his own manages the defense of the territory between Drava and Mura. After his death this task was carried out by his brother Petar. Besides their numerous private army, as »captains of Legrad and Međimurje«, brothers Zrinski command the garrisons maintained by the Hapsburg sovereign. This led to formation of a separate defense zone within the province, which was »placed against Kaniža«, and was similar to archcaptaincies of generalates of Slavonia and Petrinja and Croatia with coastal region. Primary sources used for this study should prove that the captaincies of Legrad and Međimurje were two separate organisational units that fell under jurisdiction of one captain in order to enable more efficient management, and were subsequently inherited in the Zrinski family. After obtaining the title of governor, Nikola VII. Zrinski commands the province fortifications at the banks of Kupa, as well as garrisons of Szécsisziget and Novi Zrin located north of Mura, and at the beginning of 1660 he also commands the manpower amounting to almost two thousand royal soldiers.